Analyysi

Kustannuskilpailukyky parantunut kaikkien keskeisten mittareiden mukaan

Suomen talous | 19.12.2018 | Lauri Kajanoja

KIRJOITTAJA

Lauri Kajanoja

Suomen kustannuskilpailukyky on parantunut useita vuosia kestäneen heikkenemisen jälkeen. Koheneminen oli erityisen merkittävää vuonna 2017, kun kilpailukykysopimus astui voimaan. Vuosina 2018–2019 kustannuskilpailukyky näyttäisi ennusteiden valossa paranevan yhä hieman. Tämän jälkeenkään sitä ei silti voi pitää vielä vahvana, ja talouden avoimen sektorin tuotannon ja työllisyyden edellytyksissä on kohentamisen varaa.

Suomen Pankki arvioi kustannuskilpailukyvyn kehitystä useammin mittarin avulla. Nämä mittarit esiteltiin artikkelissa Kustannuskilpailukyvyn mittaaminen Suomessa ja niitä koskeva tilannekatsaus vuoden 2017 alussa esitettiin artikkelissa Suomen kustannuskilpailukyvyn viimeaikainen kehitys.

Mitä kustannuskilpailukyky merkitsee, ja miten sitä mitataan?

Kustannuskilpailukyky tarkoittaa talouden avoimen sektorin tuotannon ja työllisyyden edellytyksiä sen suhteen, miten kotimaiset kustannukset kehittyvät muihin maihin verrattuna. Avoin sektori muodostuu niistä tuotannon aloista, jotka suoraan kohtaavat ulkomaisen kilpailun. Niiden tuotannon ja työllisyyden edellytyksiin vaikuttavat muutkin tekijät. Näihin tekijöihin kuuluvat muiden maiden tuontikysyntä, erilaiset toimialoja ja yrityksiä koskevat häiriöt sekä muut ns. reaaliseen kilpailukykyyn luettavat asiat.

Kustannuskilpailukyvyn mittarit kuvaavat kotimaisten kustannusten ja tuotannon kannattavuuden kehitystä suhteessa muihin maihin. Näissä mittareissa työkustannukset yleensä suhteutetaan yritysten palkanmaksuvaraan. Jos se kehittyy työkustannuksia vahvemmin, tuotannon kannattavuus kohenee talouden avoimella sektorilla.

Jos kustannuskilpailukyky paranee, kokonaistaloudelliset vaikutukset riippuvat siitä, onko taloudessa paljon käyttämättömiä resursseja kuten työttömyyttä ja mikä on talouden avoimen sektorin tila. Jos työttömiä on hyvin vähän ja talouden avoimen sektorin tuotanto kehittynyt vahvasti, tuotannon ja työllisyyden ei voi odottaa paranevan kovin paljon. Jos sen sijaan työttömyys on suurta ja vienti vaimeaa, kustannuskilpailukyvyn paranemisella voi odottaa olevan tuntuvia suotuisia vaikutuksia.

Talouden avoimen sektorin tuotannon ja työllisyyden kasvu lisää tulonmuodostusta koko talouden tasolla. Siten se parantaa hyvän työllisyyskehityksen edellytyksiä myös kotimaisesta kysynnästä riippuvaisilla tuotannon aloilla. Kustannuskyvyn pitkäaikainen heikkeneminen huonontaa työllisyyskehityksen edellytyksiä koko talouden tasolla.

Suomen Pankki käyttää kustannuskilpailukyvyn tarkastelemiseen ensisijaisesti neljää mittaria. Niihin lukeutuvat muiden maiden kehitykseen suhteutetut 1) koko talouden vaihtosuhdekorjatut yksikkötyökustannukset, 2) tehdasteollisuuden kannattavuus, 3) yksikkötyökustannukset tehdasteollisuudelle välituotteita tuottavilla toimialoilla. Neljäntenä kustannuskilpailukyvyn mittarina voidaan pitää työn hinnan suhteellisia muutoksia koko taloudessa, joskin tämä mittari ei ota huomioon yrityksen palkanmaksukyvyn kehitystä.

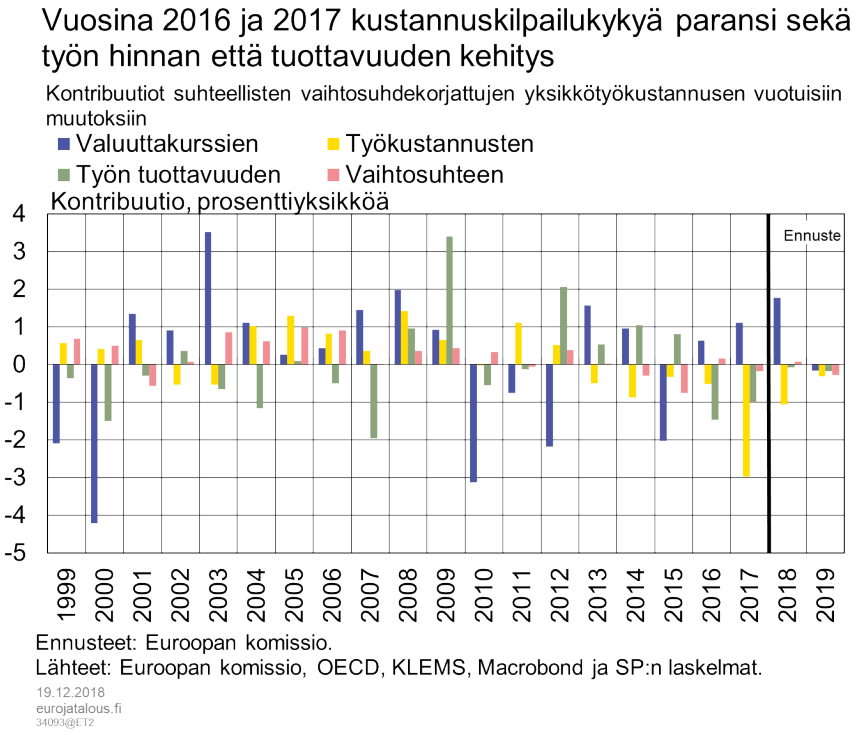
Suomen Pankin käyttämissä mittareissa kehitystä Suomessa verrataan kahteen maajoukkoon. Yhden muodostavat laaja, Suomen tärkeimpien 14 kehittyneen kauppakumppanimaiden joukko. Kun Suomen kehitys suhteutetaan niihin, eri maiden painoina käytetään niiden osuuksia Suomen ulkomaankaupassa. Toinen vertailuryhmä koostuu euroalueen 12 ensimmäisestä jäsenmaasta, jotka ovat kaikki perinteisiä teollisuusmaita, joskin eräiden mittarien osalta vertailu tehdään tilastotietojen saatavuuden takia euroalue 19 –maihin.

Suomen kustannuskilpailukyky on viime vuosina parantunut kaikkien neljän mittarin mukaan. Sitä ennen ne heikkenivät useiden vuosian ajan.

Vaihtosuhdekorjatut yksikkötyökustannukset

Vertailumaihin suhteutetut vaihtosuhdekorjatut yksikkötyökustannukset muodostavat laajasti eri toimialojen kehityksen huomioivan kustannuskilpailukyvyn mittarin. Sen mukaan Suomen kustannuskilpailukyky on kohentunut vuodesta 2015 lähtien suhteessa laajaan kauppakumppanimaiden joukkoon ja vuodesta 2016 lähtien suhteessa euroalue 12 –maihin (kuvio 1). Erot vertailumaajoukkojen välillä vuosittaisissa muutoksissa johtuvat lähinnä valuuttakurssien kehityksestä.

Kuvio 1.

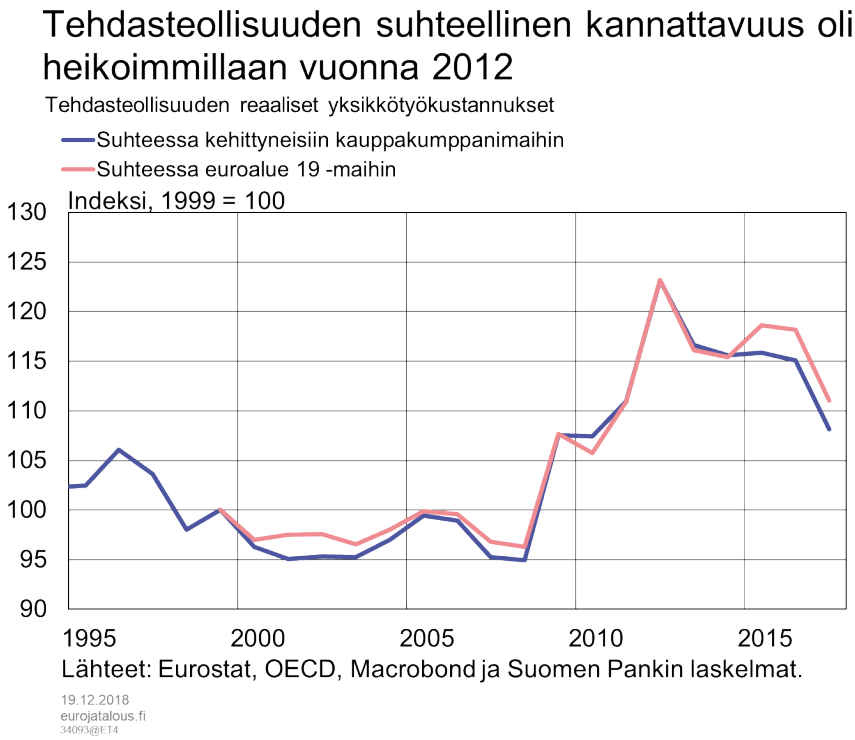

Vaihtosuhdekorjattuja yksikkötyökustannuksia kasvattavat työkustannusten nousu, työn tuottavuuden väheneminen ja ulkomaankaupan vaihtosuhteen heikkeneminen. Niihin perustuvaan kustannuskilpailukyvyn mittariin vaikuttavat näiden suureiden muutokset Suomessa suhteessa muihin maihin sekä nimellisten valuuttakurssien muutokset.

Kuviossa 2 eritellään näiden neljän tekijän vaikutukset vaihtosuhdekorjattuihin yksikkötyökustannuksiin, kun Suomen kehitys suhteutetaan laajaan, 14 kauppakumppanimaan ryhmään. Vuosina 2016 ja 2017 kustannuskilpailukykyä paransi sekä työkustannusten että tuottavuuden kehitys suhteessa vertailumaihin. Työn hinta nousi Suomessa suhteessa vertailumaihin lähes yhtäjaksoisesti vuosina 2004–2012, kun tarkastellaan kehitystä kunkin maan omassa valuutassa. Vuosina 2010–2012 euron heikkeneminen puolestaan tuki Suomen kustannuskilpailukykyä.

Työn tuottavuuden kehitys oli vuosina 1999–2007 Suomessa muihin maihin nähden vahvaa, mutta tämän kehityksen kääntöpuoli oli ulkomaankaupan vaihtosuhteen heikkeneminen. Tuottavuuskasvu paransi kustannuskilpailukykyä, ja vaihtosuhteen heikkeneminen huononsi sitä.

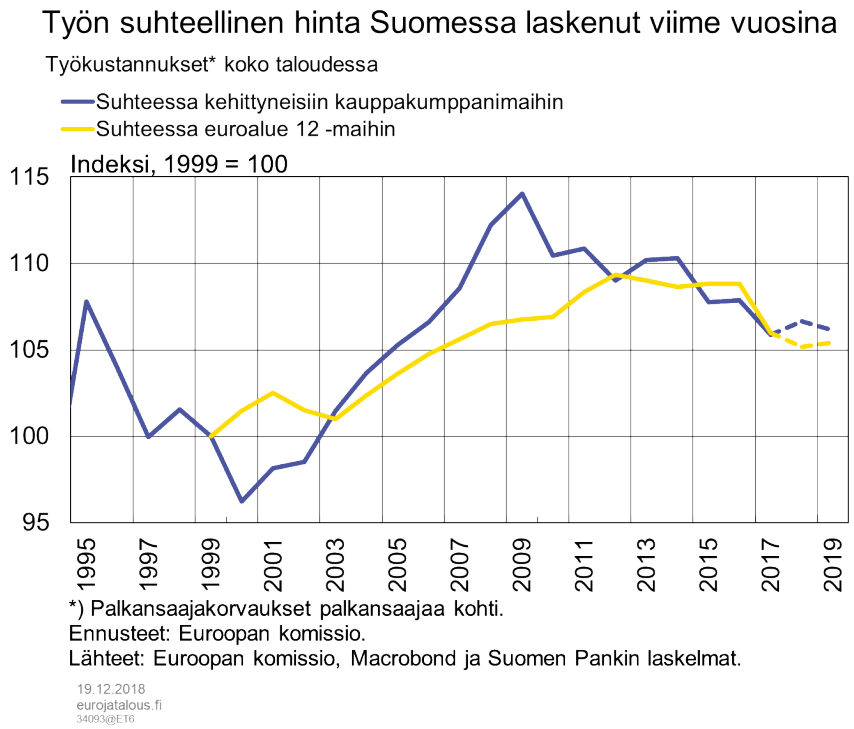
Kuvio 2.

Kustannuskilpailukyvyn paraneminen vuodesta 2015 lähtien on ollut laaja-alaista eri maihin nähden, kun sitä mitataan vaihtosuhdekorjattujen yksikkötyökustannusten avulla. Vaihtosuhdekorjatut yksikkötyökustannukset ovat Suomessa laskeneet melko yhtenevästi euroalueen tärkeisiin kauppakumppanimaihin verrattuna (kuvio 3).

Suhteessa euroalueen ulkopuolisiin maihin valuuttakurssien muutokset ovat aiheuttaneet vaihtelua suhteellisissa yksikkötyökustannuksissa. Yhdysvaltain dollarin vahvuus vuoden 2014 jälkeen on pienentänyt Suomen vaihtosuhdekorjattuja yksikkötyökustannuksia Yhdysvaltoihin nähden. Isoon-Britanniaan suhteutettu kehitys on ollut päinvastaista vuodesta 2016 lähtien, kun punta on heikentynyt.

Kuvio 3.

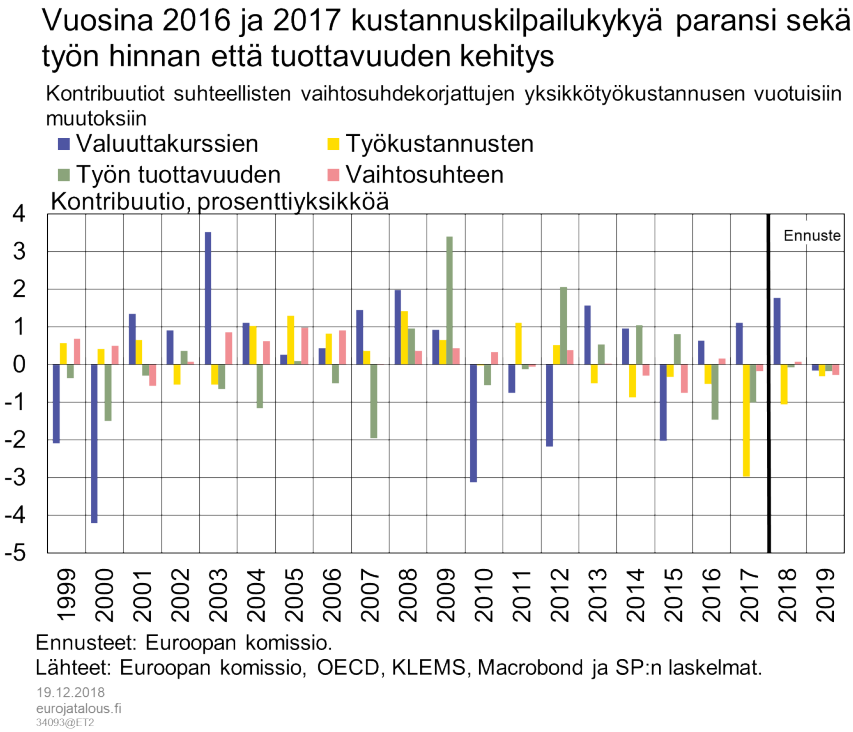
Tehdasteollisuuden kannattavuus

Kun tehdasteollisuuden työkustannukset suhteutetaan sen arvonlisäyksen arvoon, saadaan ns. reaaliset yksikkötyökustannukset. Niiden käänteisarvo muodostaa yhden tehdasteollisuuden kannattavuuden mittarin. Kun niiden kehitys suhteutetaan muihin maihin, se kuvaa toimialan tuotannon kannattavuuden suhteellisia muutoksia.

Kun tarkastellaan tehdasteollisuuden toimialaa, on syytä huomata, että se sisältää suurelta osin muutakin kuin varsinaisissa tehtaissa toteutuvaa tuotantoa. Toimiala vastaa suurimmasta osasta Suomen vientiä. Paitsi että se tuottaa vientitavaroita, se tuottaa myös huomattavan osan Suomen palveluviennistä. Tehdasteollisuudesta on saatavissa ajantasaisesti tilastotietoa eri maista.

Tehdasteollisuuden suhteellinen kannattavuus on parantunut vuodesta 2013 lähtien (kuvio 4). Tähän on vaikuttanut sekä työntekijää kohti lasketun tuotannon arvon että työn hinnan kehitys.

Kuvio 4.

Kotimarkkinatoimialojen kustannusten merkitys

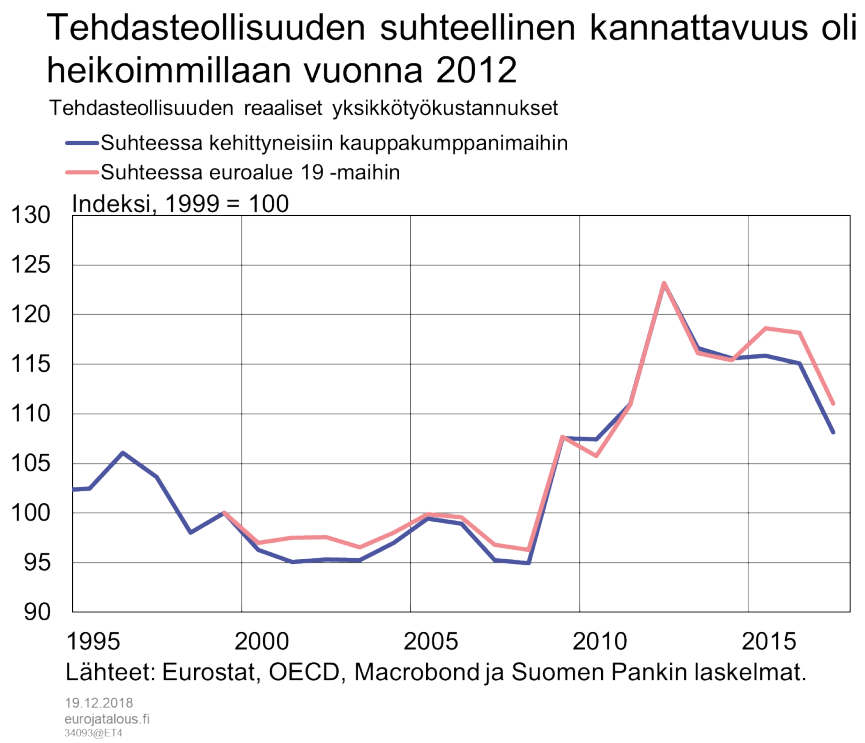
Kotimarkkinatoimialojen kustannuskehitys vaikuttaa avoimen sektorin ostamien välituotteiden hintoihin ja siten avoimen sektorin tuotannon kannattavuuteen. Kotimarkkinasektorin kustannusten vaikutuksia kuvaavana kustannuskilpailukyvyn mittarina voidaan käyttää nimellisten yksikkötyökustannusten kehitystä niillä kotimarkkinatoimiloilla, jotka tuottavat välituotteita tehdasteollisuudelle.

Tässä mittarissa kotimarkkinatoimialat painotetaan sen mukaan, mitkä ovat niiden osuudet Suomen tehdasteollisuuden kotimaisesta välituotekäytöstä. Suurimmat painot saavat seuraavat toimialat: tukku- ja vähittäiskauppa, kuljetus ja varastointi, majoitus- ja ravitsemustoiminta; ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta. Vertailu voidaan esittää myös ilman niitä toimialoja, joissa tuottavuuden mittaamiseen liittyy tunnetusti runsaasti epävarmuutta eli rahoitusalaa ja julkisia palveluja.

Suhteessa 14 kauppakumppanimaan joukkoon kotimarkkinatoimialoilta avoimelle sektorille koituva kustannuspaine kasvoi Suomessa usean vuoden ajan (kuvio 5). Tämä kasvu oli merkittävää kaikissa edellä mainituissa kotimarkkinatoimialojen ryhmissä. Vuoden 2014 jälkeen suunta on kääntynyt – jälleen laajasti eri toimialaryhmissä. Vuotta 2017 koskevia tietoja ei vielä ole saatavissa. On syytä odottaa, että kustannuskilpailukyky parani tämänkin mittarin mukaan

tuolloin tuntuvasti.

Kuvio 5.

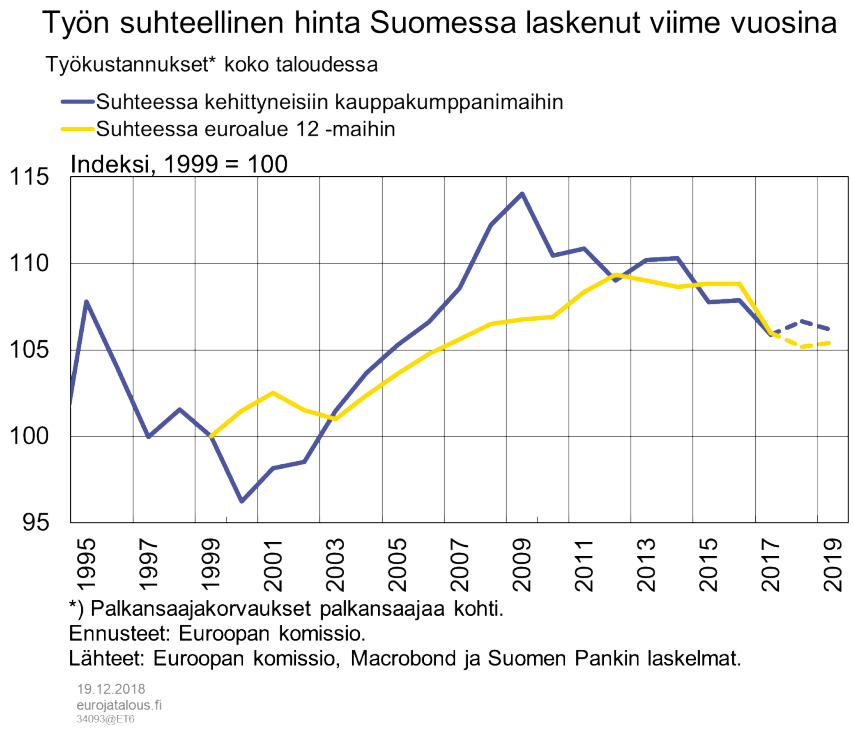
Työkustannukset koko taloudessa

Kaikkiin edellä esitettyihin kustannuskilpailukyvyn mittareihin vaikuttavat muihin maihin suhteutetut työkustannukset eli työn hinta työnantajan näkökulmasta. Työkustannuksia voidaan mitata palkansaajaa kohti lasketuilla palkansaajakorvauksilla. Niihin kuuluvat palkansaajalle koituvien tulojen lisäksi työnantajan sivukulut.

Työkustannukset ovat talouden kaikilla toimialoilla keskimäärin Suomessa laskeneet kauppakumppanimaiden laajaan joukkoon verrattuna vuodesta 2010 lähtien, kun vertailu tehdään samassa valuutassa (kuvio 6). Vuoden 2010 muutokseen vaikutti lähinnä euron tuolloinen tuntuva heikkeneminen. Kun vertailu tehdään kunkin maan omassa valuutassa, käänne tapahtui vasta vuonna 2013. Suhteessa euroalue 12 -maihin työn hinta laski merkittävästi vasta vuonna 2017.

Vain työkustannuksia koskeva vertailu antaa myönteisemmän kuvan Suomen kustannuskilpailukyvyn kehityksestä kuin muut edellä esitetyt mittarit. Näin on varsinkin vuosina 2009–2015. Tämä johtuu siitä, että kun tarkastellaan yksinkertaisesti työn hintaa, mittariin ei vaikuta yritysten palkanmaksukyvyn kehitys. Se oli Suomessa muihin maihin verrattuna erityisen heikkoa juuri kyseisinä vuosina.

Kuvio 6.

Kustannuskilpailukyky parantumassa edelleen hieman

Ennusteiden mukaan Suomen kustannuskilpailukyky näyttäisi paranevan edelleen hieman vuosina 2018–2019. Tähän viittaa se, että vaihtosuhdekorjattujen yksikkötyökustannusten ennustetaan kasvavan tällä ajanjaksolla ½–1½ % vähemmän kuin vertailumaissa. Ennustettu paraneminen on siten sen verran vähäistä, että valuuttakurssien liikkeet tai muut ennustepoikkeamat saattavat johtaa toisenkin suuntaiseen tulokseen.

Toistaiseksi suuria ennustepoikkeamia ei ole tiedossa. Vuoden 2018 kolmannelle vuosineljännekselle asti ulottuvat tilastot viittaavat siihen, että työn hinnan ja yksikkötyökustannusten kehitys Suomessa ja euroalueella on ollut karkeasti ottaen sopusoinnussa ennustetun kanssa.

Suomen osalta työn hinnan kehitykseen vaikuttavat vuosina 2018–2019 nyt voimassa olevat työehtosopimukset. Niiden mukaiset sopimuspalkkojen korotukset viittaavat siihen, että työn hinta nousee Suomessa hieman hitaammin kuin euroalueella ja useimmissa kehittyneissä Suomen kauppakumppanimaissa sen ulkopuolella. Suomessa työkustannuksiin vaikuttavat tällä ajanjaksolla vielä kilpailukykysopimuksessa sovitut työnantajan sosiaaliturvamaksujen alennukset.

Avoin sektori ja työllisyys voisivat olla vahvempiakin

Suomen kustannuskilpailukyky on parantunut kaikkien keskeisten mittareiden mukaan. Se, kuinka monta vuotta paraneminen on mittarien mukaan ollut käynnissä, riippuu mittarista ja vertailumaiden joukosta. Selkeimmin paranemista tapahtui vuonna 2017 kilpailukykysopimuksen myötä, vaikka samana vuonna euron ulkoinen arvo vahvistui.

Kustannuskilpailukyvyn viime vuosien paraneminen ei kuitenkaan ole ollut yhtä suurta kuin sen heikkeneminen aiempina vuosina. Kustannuskilpailukyky ei mittareiden mukaan ole vielä vahvalla tasolla, kun nykytilaa vertaa pidemmän aikavälin keskiarvoihin.

Avoimen sektorin tuotanto ja jossain määrin työllisyyskin ovat viime aikoina kasvaneet. Niidenkään tila ei silti ole suotuisa aiempaan pidemmän aikavälin kehitykseen nähden. Viennin markkinaosuus on viimeaikaisesta kasvustaan huolimatta selvästi pidemmän aikavälin trendinsä heikommalla puolella. Ulkomaankaupan tase ja vaihtotase eivät sen sijaan ole enää merkittävästi alijäämäisiä. Tämä johtuu osin viennin kasvusta, mutta osin sen voi myös nähdä johtuvan siitä, että avoimen sektorin tulonmuodostuksen pysyminen pitkään heikkona on aiempaa enemmän näkynyt myös kotimaisessa kysynnässä.

Työllisyystilanne koko taloudessa on viime aikoina parantunut tuntuvasti. Tämän voi arvioida olevan osin parantuneen kustannuskilpailukyvyn seurausta. Työllisyystilanne voisi kuitenkin olla nykyistäkin parempi, jos talouden avoimen sektorin tila olisi vahvempi.

Finanssipolitiikka on Suomessa ollut Eurooppalaisessa vertailussa viimeisten 10 vuoden aikana poikkeuksellisen elvyttävää tai toisin ilmaistuna poikkeuksellisen vähän kireää. Tämä on tukenut työllisyyden kasvua kotimaisesta kysynnästä riippuvaisilla toimialoilla Suomessa. Työttömyysaste on silti Pohjois-Euroopan korkein. Loppusyksyllä 2018 se oli Suomea korkeampi EU-maista vain Kreikassa, Espanjassa, Italiassa, Ranskassa ja Kyproksessa.

Vaikka työn hinnan nousu on Suomessa ollut viime vuodet hidasta aiempiin vuosikymmeniin verrattuna, se ei ole ollut kovin hidasta Suomen muihin kehittyneisiin maihin nähden. Jos kansainvälinen hinta- ja palkkakehitys olisi ollut tavanomaisella tasolla, palkkojen viime vuosien nousuvauhti Suomessa olisi parantanut kustannuskilpailukykyä nopeasti. Tällä kertaa näin ei ole käynyt.

Ennusteiden mukaan työn hinnan nousu on kuitenkin nyt nopeutumassa kehittyneissä talouksissa laajasti ja myös euroalueen maissa. Tämä helpottaa tilannetta tukemalla Suomen kustannuskilpailukyvyn kehitystä lähitulevaisuudessa.

Tässä artikkelissa esitetyt mielipiteet ovat kirjoittajien omia eivätkä välttämättä edusta Suomen Pankin näkemystä.

Asiasanat

kilpailukyky, kustannuskilpailukyky, työllisyys, vienti, yksikkötyökustannukset